

Fig. 22.
H. V. Bissen f.
Istedløven.
Flensborg Gamle
kirkegård.

Danske krigergreve i Sydslesvig og Holsten

Oberst W. E. O. Lawaetz

De danske krigergreve i Sydslesvig og Holsten kan grupperes i 5 områder, nemlig 1) Flensborg og omegn, 2) Slesvig og omegn, 3) Egernførde-Rendsborg, 4) Marskegnene og 5) Holsten.

1. FLENSBORG OG OMEGN

a. Flensborg.

På *Flensborg Gamle kirkegård* hviler ca. 1000 danske soldater.

Fig. 23.
Fællesgrav for
23 danske og 14 tyske
soldater.
Lyksborg Gamle kgd.

»Intet sted«, skriver kaptajn *Hector Boeck*, »findes et skønnere mindested for faldne krigere end på Flensborgs gamle kirkegaard, Sankt Marie Kirkegaard, indviet 1813. Med opladt sind og betagelse har siden treårskrigen danske valfartet hertil og følt storheden, stilheden og mindernes væld i hjertet. Ingen går herfra uden en stille bøn på læben. Kirkegårdens skønhed overvælder en. Mindesmærker og grave taler deres tavse sprog til en, fortæller om Bov, om Isteddagens og Mysundes helte, om vore sejre, men også om de faldnes minde fra 1864.«

Nord for »Kæmpehøjen« over de faldne fra Isted stod *Istedløven*, skuende over graven mod syd (se fig. 22). Istedløven var oprindeligt den danske hærs ejendom, og når en røvet genstand igen bringes tilveje, er det almindelig skik, at den tilbagegives til den retmæssige ejermand. Amerikanerne handlede derfor fuldkommen korrekt, da de overdrog mindesmærket til hærens øverstkommanderende, *Hans Majestæt Kongen*. At Istedløven var den danske hærs ejendom, fremgår bl. a. af en skrivelse af 21. februar 1863 fra det kongelige ingeniør corps til krigsministeriet. Det hedder heri: »I Henhold til det høje Ministeriums skrivelse af 7. November f. A. tillader Corpset sig vedlagt at fremsende et Dokument, ved hvilket Inspectionen for Byen Flensborgs almindelige Kirkegaard og Comitéen for Mindesmærket sammesteds, hver for sit Vedkommende, overdrager Militæretaten til fremtidig Besiddelse den til Gravhøj, Mindesmærke og Gange indtagne Del af bemeldte Kirkegaard med hvad derpaa staar.« At »Militæretaten« er ensbetydende med hæren, er indlysende, eftersom det var hæren, der kæmpede og sejrede ved Isted. Det i skrivelserne omhandlede areal omfatter såvel den plads, hvorpå Istedløven i sin tid stod, som den umiddelbart syd herfor liggende »Gravhøj«, kal-

Fig. 24.
Del af »Kæmpehøjen«,
Flensborg
Gamle kirkegård.

Fig. 25.
Svenske og norske
grave.
Flensborg Gamle kgd.

Fig. 26.
Sankelmarksmonu-
mentet til minde om
kampen 6. febr. 1864.

24.

25.

27.

26.

28.

Fig. 27.
Grav med faldne fra
24. april 1848.
Oversø kirkegård.

Fig. 28.
Krigergrave
og Bøv-monumentet,
Flensborg Gamle kgd.

Fig. 29.
Grav for Kvartermester
Borgesen (»Hekla),
falden 7. april 1848.
Holnæs.

mente. Imidlertid bør der ikke være diskussion om, hvor istedløvens endelige plads må være. Ingen dansk, der har set den tomme plads på Flensborg gamle kirkegård, kan være i tvivl om, at her bør den opstilles igen som vogter over deres grave, som den 25. juli 1850 faldt for Danmarks ære og ret. Således har vor afdøde konge da også bestemt det.

Under kæmpehøjen (fig. 24) hviler 500 danske soldater, faldne ved *Isted*. På højen står 54 marmortavler med inskriptioner over de faldne. Midt iblandt disse står »Kongestenen« med følgende indskrift: »Landets Drot Frederik VII reiste disse 51 Mindestene for Fædrelandets Kæmper, der faldt i Sejrens Stund 25. Juli 1850 ved Isted. Ved siden af dem hvile de Vaabenbrødre, som med dem delte Krigerens stolte Død for Konge og Fædreland. Deres Navne kunne vi ei optegne, men Mindet om dem skal leve, saalænge danske Hjerteslaae, thi Større Kjærlighed har Ingen end han, som sætter Livet til for sine Venner.« Her hviler også sejrherren, general *Krogh*. Hans mindetavle står forrest sammen med mindetavlerne for *Schlepppegrell*, *Læssøe* og *Trepka*, som faldt i slaget. Også Frederiksstads forsvarer, oberst *Helgesen* har fundet sit hvilested her.

På de tilstødende arealer vest for kæmpehøjen og løvens plads findes et meget stort antal danske krigergrave, tildels blandet med tyske krigergrave. Billederne giver

det »Kæmpehøjen« eller »Mindehøjen«.

I den diskussion, som med mellemrum har været ført i presse og rigsdag, har der ikke været spurgt, hvad løvens ejer, hæren

et indtryk fra dette parti af den smukke kirkegård.

Et af de smukkeste monumenter er »Bov-monumentet« — i baggrunden til venstre på fig. 28. Det er rejst af trofaste flensborgere over danske faldne fra slaget ved *Bov*, den 9. april 1848. Den tyske indskrift — »Den Manen der am 9ten april 1848 für König und Vaterland ruhmvoll gefallenen tapferen Krieger gewidmet von Flensburger Bürgern. Treu waren sie geschworenen Eiden.« — vidner om, at dansk sindelag godt har kunnet forenes med tysk sprog.

Blandt gravene er også flere for svenske og norske soldater, der døde for Danmark. Fig. 25 viser mindekorsene for jæger *Brede Olsen* af norske gevorbne jægercorps, korporal *Schildt* af 24. svenske linierement og for døde af »Svenska Kungl. Första Lif-Grenadier Regimentets Fält Bataillon«. Det sidste bærer den smukke indskrift:

»Om ni hemma eller fjerran falla,
Hvilken jord, som än wårt stoft betäcker,
I wårt rätta Hem vi samlas alla,
När ur grafvens slummer Gud oss wäcker.«

At vandre blandt de mange soldatergrave er en oplevelse, som griber enhver dansk. Mest gribende er morgenen den 25. juli. Da samles hvert år trofaste sydslesvigere på kirkegården. De kommer ikke i optog med faner og musik. Enkeltvis, to og to eller i små grupper vandrer de stille til kirkegården, hver medbringende deres blomster, som de spreder over vore grave, til disse er dækket af et væld af blomster. Tilsidst samles man foran kæmpehøjen. En siger et par ord, man synger »Slumrer sødt i Slesvigs jord« eller »Det var en sommermorgen« — og stille går hver til sit. —

Det vil her som i det følgende føre for vidt at omtale de enkelte grave — det må blive ved eksempler. Nævnes bør dog også løjtnant *Kloppenborgs* grav på kirke-

gården i Møllegade. Han var veteran fra 1813 og var endnu med i 1864. »Han tjente 4 Konger tro og hæderlig« og var forfatter til en i sin tid meget læst bog »En gammel soldats erindringer«.

b. Flensborgs omegn.

På *Lyksborgs Gamle kirkegård* findes det på fig. 23 viste monument for 23 danske og 14 tyske soldater fra 1864 samt en grav for »trofaste sønner«, døde i 1850—51.

På stranden ved *Holnæs* findes den på fig. 29 viste smukt beliggende grav for kvartermester *Borgesen*, der faldt den 7. april 1848.

Mellem landevejen til Slesvig og Sankelmark sø i et ret stort afgrænset område står *Sankelmarkmonumentet* (Fig. 26) over faldne fra den 6. februar 1864. Det er rejst til minde om danske soldater, men bærer også en smuk mindeindskrift over de faldne østrigere. Det svarer ganske til den ridderlige indskrift på det

østrigske mindetekapel på militærkirkegården i Slesvig: »Auch der Feinde gedenkst, die unglücklich, aber tapfer im Dienste ihres Königs gekämpft und geblutet haben.«

Ikke langt syd herfor ved *Oversø Kro* ligger en grav for »68 tapfre österreichische und dänische Krieger« med en særlig sten for sekondløjtnant, baron *Dirckinck-Holmfeldt* af 1. regiment, der faldt ved Sankelmark.

På *Oversø kirkegård* hviler chefen for 2. jægercorps, oberstløjtnant *J. H. v. Styrrup* sammen med 2 af sine underjægere i den på fig. 27 viste grav.

Fig. 30.
Kongestenen
på »Kæmpehøjen«;
Flensborg Gamle kgd.

Inntrykk fra en studietur på danske kirkegårder i 1949

Kirkegårdsgartner *William Kristoffersen*

II. FYN

Odense ligger vakkert til på det fruktbare Fyn. Odensianerne er berettiget stolte av sine kirkegårder og ofrer årlig anselige summer på driften av disse.

Med kirkegårdsinspektør *O. Raahauge-Askegaard* som cicerone gikk turen først til *Korsløkke kirkegård* (som *O. Raahauge-Askegaard* har været mester for), hvor vartegnet — et stort kors av trær er synlig med det samme en svinger inn porten (se VK. XVI fig. 19). En god poppelallé fører frem gjennom kirkegården, og hele anlegget er vakkert og velstelt.

Assistens kirkegård (hvis ældste del er av haveinspektør *Hans Müller*) er den eldste og største av Odenses kirkegårder.

Store skyggefulle trær ga den gamle del av kirkegården sin egen sjarm og karakter. Om det store deilige lindetrær fra året

Fig. 31.
Stammehække;
Odense Assistens kgd.